

УДК 7.041.5-055.2(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2025.3.3>

Балог Адріан Степанович,

доцент, заслужений художник України,

завідувач кафедри скульптури

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0003-4901-7914

adrian.balog@naoma.edu.ua

Чернявська Тамара Володимирівна,

асистентка кафедри скульптури

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0003-1733-750X

Tamara.Cherniavska@naoma.edu.ua

Пилипчук Вікторія Віталіївна,

магістрантка кафедри живопису та композиції,

магістрантка кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0002-2464-4631

viktoriia.pylypchuk@naoma.edu.ua

КОНЦЕПТ «ЖІНКА. МАТИ. БЕРЕГІНЯ» В ІСТОРИЧНОМУ ТА МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ

В статті досліджено тему «Жінка. Мати. Берегиня» в історичному та мистецькому аспекті. Наголошено на чотирьох головних концептах як на підґрунті для побудови огляду жіночого образу. А саме: український контекст, європейська історія, релігійно символічний, материнсько-державний. Надано мистецтвознавчу критику на тлі історичних фактів мистецьких творів із зображенням портретів: княгині Ольги, Жанни д'Арк, Роксолани – Хюррем Хасекі-султан, Марії Терезії, Маргарет Тетчер, Єлизавети II. Розвінчано міфи про призначення жінки шляхом доказових матеріалів науково доведених історичних фактів. Методи дослідження: мистецтвознавчий – охарактеризовано портрети історичних жіночих постатей на прикладі живопису, скульптури, графіки, нумізматики, філателії, аналітичний – визначено історичний контекст у мистецьких творах та його значення, систематичний – встановлено зв'язок між епохами, стилями, символічним та концептуальним навантаженням, метод контекстуального аналізу – виявлено важливість поєднання головної художньої ідеї твору із канонічним трактуванням символів, метод синтезу – доведено важливість взаємодії історії і мистецтва в дослідженні оглядаємої теми. Наукова новизна полягає в порушенні теми «Жінка. Мати. Берегиня», а саме у вивченні образу в не традиційному для класичної історії мистецтва спосіб – замість звернення до канонічного образу жінки акцент зроблено на репрезентації жінок пов'язаних із політичною діяльністю. В огляді видатних жінок X, XV, XVI, VIII, XX, XXI століття як історичних постатей в поєднанні численних соціальних ролей. У дослідженні портретів та виявленні історичної точності образів у їх зображенні. У доведенні проблематики синтезу історичного та портретного жанру.

Висновки: Образ жінки в історичному і візуальному мистецтві можна визначити як певний маніфест її ролі на протязі декількох епох, що було простежено у зміні уявлення про владу, мораль, духовність і гендерну ідентичність. Досліджені основні чотири типи по структурному розподілу в портретному жанрі, що є багатовимірним відображенням жіночого характеру як синтез сили й ніжності, мужності й духовності, стриманості й рішучості. Тема наукової статті стала підґрунтям для подальших студій у вивченні історичного та портретного жанру в сфері: живопису, скульптури, графіки, нумізматики, філателії в європейському контексті.

Ключові слова: портрет, княгиня Ольга, Жанна д'Арк, Роксолана – Хюррем Хасекі-султан, Марія Терезія, Маргарет Тетчер, Єлизавета II.

Baloh Adrian, Cherniavska Tamara, Pylypchuk Viktoriia. THE CONCEPT OF “WOMAN. MOTHER. PROTECTRESS” IN THE HISTORICAL AND ARTISTIC CONTEXT

The article explores the theme «Woman. Mother. Protectress» in historical and artistic contexts. Emphasis is placed on four key concepts that serve as the foundation for analyzing the female image: the Ukrainian context, European history, religious-symbolic interpretation, and the maternal-state paradigm. The study provides an art criticism review within the framework of historical facts and artworks featuring portraits of Princess Olga, Jeanne d'Arc, Roksolana – Hurrem Haseki Sultan, Maria Theresa, Margaret Thatcher, and Queen Elizabeth II. Myths about the role of women are debunked through evidence-based materials grounded in verified historical facts. Research methods: art criticism – analysis of portraits of historical female figures across painting, sculpture, graphic arts, numismatics, and philately; analytical method – identification of the historical context in artworks and its significance; systematic approach – establishing connections between eras, artistic styles, symbolism, and conceptual meaning; conceptual analysis – revealing the importance of aligning the core artistic idea with canonical interpretations of symbols; synthesis method – demonstrating the value of interaction between history and art in the study of the chosen theme. The scientific novelty lies in the study of the concept «Woman. Mother. Protectress» through a non-traditional lens, departing from the canonical depiction of women in classical art history. Instead, the focus is on the representation of women engaged in political activity. The article examines prominent women of the 10th, 15th, 16th, 18th, 20th, and 21st centuries, emphasizing their historical roles and diverse social functions. It further explores the accuracy of portrait representations and highlights the synthesis of historical and portrait genres.

Conclusions: The image of a woman in historical and visual art can be regarded as a manifesto of her evolving role across centuries, reflecting shifts in perceptions of power, morality, spirituality, and gender identity. The study identifies four primary types in the structural distribution of portraiture, presenting a multifaceted portrayal of femininity as a synthesis of strength and tenderness, courage and spirituality, restraint and determination. This article lays the groundwork for further research in the historical and portrait genres across painting, sculpture, graphic arts, numismatics, and philately within the European context.

Key words: portrait, Princess Olga, Jeanne d'Arc, Roksolana – Hurrem Haseki Sultan, Maria Theresa, Margaret Thatcher, Queen Elizabeth II.

Вступ. Тема жіночого фігуративу є доволі розповсюдженою, як в мистецькому, так і в історичному просторі, а саме в контексті – Жінка-мати-берегиня. Своїм корінням цей концепт охоплює: традиційні види візуального мистецтва і народні – декоративно-прикладні й декоративно-ужиткові, класичну літературу і народний фольклор – легенди, міфи, сказання, казки, думи, пісні тощо. У відображенні жіночого образу завжди було поєднано багатогранність характеру: професію, діяльність, соціальний статус, духовність та ін.

Матеріали дослідження були сформовані на основі дотичних наукових статей на тему жіночого образу та на обраному ілюстративному матеріалі. Статті на тему: «Жінка. Мати. Берегиня» надали нам можливість аналізу для виявлення наукової новизни нашого дослідження, а саме формування відмінної структури нашої статті від існуючих.

Для проведення нашого дослідження було обрано наступні матеріали. Наукова праця з описом місця історичної картини в мистецтві надала нам чіткого формування у виявленні значення історичного жанру в історії [1]. Рельєфне портретування в українські

нумізматиці – можливість чіткого з'ясування як правильно трактувати портретні зображення на аверсі і реверсі монети й встановлення її унікальності [2]. Проблематика символізму – виявлення хибного надання значення символіці й символам [3]. Розбір образу княгині Ольги – розуміння історичної постаті часів українського середньовіччя та відображення її портрету у візуальному мистецтві на рівні символізму й духовності [4]. Дослідження української церква, її нариси і становлення на територіях України – канонізація княгині Ольги у православ'ї та відстежити її роль в зародженні релігії Київської Русі [5]. Опис монети із зображенням княгині і характеристики карбування [6]. Дослідження історичного образу Роксолани, її біографії та портрету [7]. Політика і діяльність Маргарет Тетчер плюси і мінуси [8]. Трансформація британської монархії за часи правління Єлизавети II, характеристика особистості і характеру королеви [9]. Боротьба Жанни д'Арк, ідеологія, місце в політичному світі, біографія, її історичний портрет [10; 11]. Реформи Марії Терезії, вплив імператриці на видозміни монаршої імперії [12].

Ілюстративним матеріалом було обрано портрети: гравюра Альберта Лінча в журналі *Figaro Illustre* 1903 року «Жанна д'Арк», живописне полотно Тиціана 1550 року «Султана Роксолана», Мартіна ван Мейтенса «Марія Терезія», монети: «1075 років з часу правління княгині Ольги» 2020 року із серії «Княжа Україна», «Маргарет Тетчер Залізна Леді» 2013 року карбування, скульптура І. Кавалерідзе і П. Сніткіна 1911 року Пам'ятник Княгині Ользі, Апостолові Андрію, Кирилу та Мефодію в Києві, поштова марка 1997 року «Славетні жінки України. Княгиня Ольга». Це надало нам можливість аналізу у встановленні історичної достовірності зображення портретів видатних жінок і складання мистецтвознавчої критики творів.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні теми «Концепт «Жінка. Мати. Березина» в історичному та мистецькому контексті» варто зосередитись на відображенні жіночого образу саме у візуальному мистецтві в історичному жанрі. Бо історичний жанр в мистецтві – є одною з головних частин фундаменту історії [1]. На огляді наступних творів було побудоване наше дослідження.

В образі історичної постаті княгині Ольги ми можемо визначити поєднання декількох соціальних ролей жінки: матері, дружини, політичної діячки, духовної наставниці. «Ці риси були глибоко осмислені і втілені в різних видах українського образотворчого мистецтва» [4, с. 190]. Княгиня відома як перша жінка серед правителів за часів Київської Русі, що сприяла розвитку реформації та укладення міжнародних відносин з Візантією. Період її правління науковці визначають відправною точкою формування християнства на території України. Ольгу було канонізовано у православ'ї [5]. І цей образ є одним з найпоширеніших серед образів видатних жінок. Що було відображено в монументальному та станковому мистецтві й виявлено його формування в: живописі, скульптурі, графіці, іконописі, нумізматиці тощо. Варто визначити наступні твори. Пам'ятник Княгині Ользі, Апостолові Андрію, Кирилу та Мефодію авторства І. Кавалерідзе і П. Сніткіна в Києві є уособленням у трьох постатях української

релігії та її становлення. І. Огієнко у своїй праці «Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви» [5] наголошує саме на цих святих як на основоположниках української церкви.

12 липня 1997 року було випущено поштову марку «Славетні жінки України. Княгиня Ольга» номіналом у 40 копійок, тираж становив 250 000 шт. Княгиню відображено в одязі княжої доби X століття українського середньовіччя в хутряній накидці зі скіпетром символом влади, сокіл на плечі полювання, шляхетності. Одяг є більше історико-мистецькою інтерпретацією, що має більш естетичну та символічну, ніж археологічну точність. Постаць – статична, зосереджена – на роздумі, рішучості, вольовому характері. Шрифт надпису «Княгиня Ольга» та орнамент було ототожнено з елементами Візантійської каліграфії, що підкреслює християнсько-культурний контекст.

Важливо відокремити відображення цього образу в нумізматиці, як в одній з важливих частин української незалежності. Монету «1075 років з часу правління княгині Ольги» було випущено 14 травня 2020 року номіналом у 20 гривень. Вона відноситься до серії «Княжа Україна». Художник Н. Фандікова, скульптора Дем'яненко В. та Дем'янеко А. Це срібна монета, маса дорогоцінного металу в чистоті становить 62,2 грамів, а фактичний тираж 2500 шт. Діаметр монети 55 міліметрів, гурт гладкий із заглибленими надписами, категорія якості карбування – спеціальний анциркулейтед [6]. На реверсі монети зображено погрудний портрет княгині в одязі княжої доби у ракурсі 3/4. В руці вона тримає православний хрест, як символ прийняття Ольгою християнства за часи язичництва Київської Русі та її канонізованості й при численності до лику святих. У горі розташовано надпис «КНЯГИНЯ ОЛЬГА», нижче тло стилізовано орнаментом часів Київської Русі, що огортає портретне зображення. В низу монети на-півколом з лівої частини розташовано надпис «1075 років з часу», с правої – «правління». Цей надпис є стилістичним продовженням орнаменту. Тло аверсу монети оформлено дотичним орнаментом

в колі якого ближче до правого боку «стилізоване позолочене зображення фрагмента літописної мініатюри (локальна позолота, вміст золота в чистоті не менше ніж 0,001 г)» [6]. З лівого боку розміщено рік карбування «2020». Зверху – державний герб України, як символ особистого знаку Княгині Ольги (за першоджерелами), нижче надпис «Україна». Внизу – номінал монети «20 гривень» (рис. 1). Це не перша тематична монета, що була присвячена цій історичній особистості, але одна з небагатьох, що варта уваги до мистецтвознавчої оцінки.

Рис. 1. Монета з серії «Княжа Україна», «1075 років з часу правління княгині Ольги» 2020 року, реверс і аверс монети

Жана д'Арк – французька національна героїня XV століття. Її вважають берегинею нації через боротьбу та духовне покликання. Була проголошена святою католицькою церквою. Вона є уособленням символу жіночої відваги, жертвовності, духовної місії. «Авторитет Жанни серед французів, та й, вочевидь, ворогів, був надзвичайно високим. До неї зверталися письмово з проханнями, до її думки дослухалися, її, зрештою, возвеличували до королівських почестей» [10, с. 33].

У дослідженні цієї жіночої постаті варто надати мистецький аналіз до гравюри Альберта Лінча в журналі *Figaro Illustre* 1903 року, саме тому, що автор твору є відомим за рахунок відображення жіночих образів, зокрема, в історичному контексті. Жанну д'Арк зображено у статичній позі в обладунках у центрі композиції, як символ стійкості й непохитної віри. На обладунках надпис – «Jhesus Maria» – це її традиційний слоган, як свідчення глибокої

релігійності. Обладунки контрастують з юним обличчям, що є головною ідеєю твору – поєднання мужності й жіночності. Одною рукою вона опирається на меч, що є ототожненням сили і рішучості, а в другій тримає білий прапор із золотим хрестом та літерами – уособлення духовної місії. «Як відомо з матеріалів судового процесу, Жанна відмовилась відповідати, куди вона поділа меч з абатства Сен-Катрін. Р. Перну зазначає з цього приводу, що реліквії Жанни д'Арк не збереглися. Очевидно зображення меча і прапора було реконструйовано за малюнками або словесним описом у хроніках. Подібна ситуація склалась і з обладунками Жанни» [11, с. 528]. Саме тому ми не можемо покладатися на достовірність зображення атрибуції на гравюрі. Навколо неї зображено численну кількість білих лілій – символ Франції, чистоти. У католицькому християнстві – духовної досконалості, юності, воскресіння, вічного життя. У контексті цього твору лілії підкреслюють ідею духовної місії жінки як охоронниці моральних і сакральних цінностей. На дальньому плані – Реймський собор, як натяк на її притаманність до лику святих католицької церкви. В цьому соборі було короновано Карла VI за участю Жанни д'Арк і саме до цього моменту вона вела свою боротьбу. Загалом образ в мистецтві є релігійно-символічний, на гравюрі – перетин історії, міфу, релігії (рис. 2).

Рис. 2. А. Лінч «Жанна д'Арк». 1903. Гравюра

Роксолана – Хюррем Хасекі-султан – родоначальниця жіночого султанату в Османській імперії XVI століття. Жінка, що змінила хід історії й традиції в мусульманстві того часу. Це яскравий приклад жіночої дипломатії та реформаторства в межах східного світу. В Туреччині вшанована як мати імперії. «Нею створено жіночий фонд, відомий своєю доброчинністю. Хюррем-султан єдина серед дружин 36 османських султанів похована в мавзолеї, спеціально збудованому для неї» [7, с. 252]. На сьогоднішній день історики сперечаються в достовірності зображення Роксолани існуючих варіацій її портрету. Загалом не зберіглося жодного портрету султанши створеного за її життя. Більшість існуючих зображень були зроблені після, за уявленням та ідеалізовани. До найбільшої портретної подібності реалістичного образу базуючись на посольських донесеннях та символіці її вигляду можна визначити портрет «Султана Роксолана» спірного авторства Тиціана, ймовірно створений у венеційській художній школі середини XVI століття близько 1550 року [7]. На портреті зображено жінку слов'янської зовнішності з рудим волоссям. На ній ковтан зеленого кольору не типовий до вбрання Османської придворної традиції. Це елемент Венеціанської моди епохи Відродження. Художник ймовірно хотів передати це як символізм жінки європейського походження. Головний убір – бурджа, чи тах'я з вуаллю на плечах є ознакою високого гаремного статусу – дружини султана. Канонічно високий та оздоблений дорогоцінними камінням і золотим мереживом. Прикраси інкрустовані перлами – символ чистоти, величч (рис. 3).

Рис. 3. Тиціан «Султана Роксолана». 1550. Полотно, олія

Марія Терезія – матір Габсбурзької імперії та шістнадцяти дітей, ерцгерцогиня Австрії, королева Угорщини та Богемії, імператриця-консорт Священної Римської імперії [12]. Імператриця XVIII століття відома як реформатор, захисниця традиційної моралі й освіти та впливова жінка свого часу. «Період правління Марії Терезії, як період епохи освіченого абсолютизму, характеризувався значними змінами в державному управлінні. Нею було проведено низку реформ, спрямованих на підвищення авторитету імперії та покращення внутрішньої ситуації в країні» [12, с. 127]. Історичною відмінністю цього жіночого образу є очолення держави жінкою. У XVIII столітті в Європі перевагу віддавали чоловікам. «У випадку відсутності у імператора синів престол міг переходити до дочок» [12, с. 126].

Ілюстративним матеріалом до нашого дослідження було обрано портрет Марії Терезії Вальбурга Амалії Христини як приклад репрезентативного імперського живопису парадного барокового портрета з елементами рококо, що як найкраще характеризує епоху того часу. Це класичний приклад синтезу бароко і рококо – поєднання барокової урочистості й монументальності із ніжними відтінками, естетикою й елегантністю рококо характерний до живопису середини XVIII століття в Австрійській імперії. Марію Терезію відображено на полотні у величній позі, що характеризує самовідданість та шляхетність. Її образ є типовим до ідеалів жіночої краси XVIII століття – овальне, біле обличчя із легким рум'янцем на щоках і витонченими рисами. Одежа характерна до моди епохи рококо: сукня рожевого кольору із глибоким вирізом прикрашена світлим мереживом та золотою вишивкою із квітами і виноградними гронами, як символ родючості, плодороддя, достатку, що характерно для матері 16 дітей. Відображення елементів пишної розкоші вбрання лише доповнюють образ і не суперечать політичному статусу. Корона на оксамитовій подушці ліворуч й скипетр у руці – атрибуція влади, спадкоємства, високого походження, традиційні символи монархії. Штори і драперія на

тлі картини – є ототожненням імператорської влади та політичної ваги, відображення урочистості та символічного значення (рис. 4).

Рис. 4. Мартін ван Мейтенс «Марія Терезія». Полотно, олія

Наступний жіночий образ до розгляду в нашому дослідженні – це Маргарет Тетчер, що відома найдовшим перебуванням на посаді прем'єр-міністра Великобританії у XX столітті, запровадженими консервативними заходами, що стали частиною політичної системи «тетчеризм». «<...> десятирічне правління М. Тетчер може бути розцінене як час «золотого фонду освіти». Коли вона стала прем'єр-міністром, у Великобританії була вибіркова система вищої освіти, а десятиліттям пізніше цього вже не було» [8, с. 36].

Другою історичною постаттю за продовженостю часу правління серед Британських монархів можна визначити королеву Єлизавету II. Вона правила 70 років та стала символом стабільності за часи глобальних змін, а саме: війн, розпаду колоніальної імперії, пандемії. Що сформувало її стабільним моральним і національним авторитетом. При її владі монархія була адаптована до сучасного світу, стала більш відкритою та прозорою до народу за рахунок появи у ЗМІ. «Королеві вдалося зберегти об'єктивність та безсторонність у взаємодії з усіма провідними політичними партіями» [9, с. 140]. В контексті огляду нашої теми цю жінку можна охарактеризувати як осередок поєднання таких важливих якостей: стриманість, вірність традиціям, скромність, почуття обов'язку, відданість сімейним

цінностям. «<...> монарх традиційно представляє цілу націю та державу. <...> Придворні неодноразово свідчили, що королеві притаманні залізна воля й самодисципліна, скрупульозність у вивченні державних справ та організації життя двору, стриманість в емоціях» [9, с. 140].

У цьому творі було поєднано дві ключові жіночі постаті в історії Великої Британії. Монета «Маргарет Тетчер Залізна Леді» є одним з прикладів двох бічного рельєфного портретування в нумізматиці, співвідношення аверсу/реверсу – медальне. Рік випуску – 2013, держава Острів Вознесіння, що є заморською територією Великої Британії. Метал карбування – мідно-нікельовий сплав. Валюта – фунт Святої Олени, номінал у 2 фунти. Це ювілейна монета вагою у 28,8 грам, діаметр 38,61 міліметрів. Гурт – рубчатий. На реверсі монети зображено погрудний портрет М. Тетчер у ракурсі 3/4. На тлі з правого боку – будівля Біг-Бена, з лівого – парламент. У верхній частині композиції на-півколом розташовано надпис – «MARGARET THATCHER THE IRON LADY», що в перекладі – «Маргарет Тетчер – Залізна леді». В низу – £2. На аверсі монети – портрет у профіль з плечовим поясом монарха Єлизавети II. З лівого боку розташовано надпис – «ELIZABETH • II • 2013», в правого продовження фрази – «ASCENSION ISLAND» – «Єлизавета II. 2013. Острів Вознесіння». Ці надписи за композиційним розташуванням тяготіють до верху центральної частини та займають майже усю бічну площу. Монету було випущено у часи правління Єлизавети II та після смерті Маргарет Тетчер, як шана до її політичного впливу (рис. 5). Монета є унікальним екземпляром дизайнерського поєднання зображень двох видатних жінок в історії.

Рис. 5. Ювілейна монета «Маргарет Тетчер Залізна Леді» 2013 року, аверс і реверс монети

В результаті дослідження нами було встановлено багатовимірний образ жінки в історичному та художньому контексті. Де поєднання: сили й ніжності, влади й духовності, мужності й жіночності, стриманості й рішучості є запеченням стереотипів. Виявлено головні типології образу: жінка-правитель як державна постать, жінка-мати-берегиня, жінка-воїн як символ релігійної віри та духовного початку, жінка-реформатор та дипломат. Охарактеризовано символічне навантаження об'єктів та їх сакральне значення у мистецьких творах: лілії, корона, скіпетр, перли, мереживо, прапор, обладунки, меч, одяг, сокіл, хутро, що є шифром до культурних та національних кодів. Розроблено структуру дослідження за чотирма головними аспектами: український контекст, європейська історія, релігійно символічний, материнсько-державний. Доведено значення портретів історичних постатей як засобу візуальної репрезентації влади, жіночої гідності й ідеології епохи. Образи героїнь у живописі є історичним свідченням, візуальною програмою – маніфесту їх статусу, місії, сили тощо. Тема нашого дослідження стала підґрунтям для подальших наукових праць у мистецтвознавстві, а саме репрезентації в українському мистецтві – нумізматичі, філателії, скульптурі до інтеграції портретного жанру в європейському контексті.

Висновки. Тема «Жінка. Мати. Берегиня» – це потужний символізм в історичному

й мистецькому просторі, охоплення багатогранності жінки, її притаманність до численних соціальних ролей. Наше дослідження є прямим доказом до розвінчання міфів про жінку – «побут, діти, сім'я». На прикладі розглянутих історичних постатей та їх відображення в мистецтві ми довели, що жінка це – сильна, вольова, мужня та мудра особистість у поєднанні з – лагідним, тендітним, стриманим, розсудливим, шляхетним образом. Підкріплюючи вище зазначене слід наголосити на концепті описаних портретів видатних жінок. А саме, на акценті дослідження: український контекст, європейська історія, релігійно символічний, материнсько-державний. До українського контексту ми віднесли Княгиню Ольгу, Роксолану – Хюррем султан, до європейської історії – Жанну д'Арк, Марію Терезію, Маргарет Тетчер, Єлизавету II, до релігійно-символічного княгиню Ольгу, Жанну д'Арк, материнсько-державного – княгиню Ольгу, Марію Терезію, Роксолану – Хюррем султан. Що є основним доказом розкриття теми: Концепт «Жінка. Мати. Берегиня» в історичному та мистецькому контексті. Жіночий образ в поєднанні мистецтва та історії є шляхом до розуміння соціокультурної еволюції, змін цінностей, уявлень про владу, мораль, ідентичність, релігію. Наше дослідження стало продуктивним аналітичним інструментом для вивчення, аналізу й порівняння українського та європейського культурного простору.

Література:

1. Пилипчук В. Історична картина в сучасному мистецтві XXI століття на прикладі картини Вікторії Пилипчук «Очі війни» : маг. кв-на р. образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація : 21.11.23 / Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. Київ, 2023. 25 арк. Репозиторій Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. URL: <http://195.20.96.242:5068/kvnaoma-xmlui/handle/123456789/578>
2. Чепелик О., Пилипчук В. Рельєфне портретування в Українській нумізматичі на прикладі монети «Соломія Крушельницька» 1997 і 2022 року випуску. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. № 73 (2024). Том 3. С. 159–166. doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-24
3. Балог А., Пилипчук В. Проблематика символізму в сучасному візуальному мистецтві початку XXI століття. *Шляхи розвитку науки в умовах сучасної кризи* : матеріали наук.-практ. конф., м. Ріга, 22–23 груд. 2023 р. Одеса : Видавництво «Молодий вчений», 2023. С. 37–38. doi.org/10.30525/978-9934-26-379-8-10
4. Вешневська О., Петрук Р. Образ княгині Ольги як символ мудрості, сили та духовної української нації в образотворчому мистецтві України. *Інформаційно-комунікативні технології в мистецькій освіті* : матеріали наук.-практ. конф., м. Катовіце, 20 лют. 2025. Київ : КДАДПМД ім. М. Бойчука, 2025. С. 189–192.
5. Огієнко. І. І. Українська церква: Нариси з історії Української Православної Церкви : у 2 т. / голов. ред. Р. Лісовський. Прага : Видавництво Юрія Тищенка, 1942. Т. 1 : Хрещення українського народу. С. 43–102.

6. Каталог нумізматичної продукції НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenir-coins?page=1&perPage=5&search=&category%5B%5D=Coin&metal%5B%5D=срібло&nominal%5B%5D=20&from=&to=&code=> (дата звернення: 14.06.2025).
7. Микитенко О. Роксолана як історична особа та художній персонаж. *Збірник наукових праць магістрантів СумДПУ ім. А. С. Макаренка*. 2014. Вип. (2014). С. 248–255.
8. Пунько В. Соціальна політика уряду Маргарет Тетчер: історіографія проблеми. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2017. Вип. №24. С. 31–39.
9. Грубінко А., Буглай Н. Трансформації британської монархії в період правління Єлизавети II (1952–2022 рр.). *Український історичний журнал*. 2022. Вип. №6. С. 134–146. doi.org/10.15407/uhj2022.06.134
10. Бондар Ю. Жана д'Арк як технологія інформаційного впливу. *«Topical researches of the World Science»* : матеріали наук.-практ. конф., м. Дубаї, 28 лип. 2017р. Аджман : WORLD Science, 2017. С. 31–34.
11. Овсінський Ю. Постать Жанни д'Арк у сучасній історіографії: нове й традиційне у «дворянській» версії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2011. Вип. №20. С. 522–534.
12. Шуп'яна М. Реформування суспільного та державного життя в Австрійській імперії за часів правління імператриці Марії Терезії (1740–1780 рр.). *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. №58. С. 126–134.

References:

1. Pylypchyk, V. (2023). Istorychna kartyna v suchasnomu mystetstvi XXI stolittia na prykladi kartyny Viktorii Pylypchuk «Ochi viiny» [A historical painting in the modern art of the 21st century, based on the example of Viktoriia Pylypchuk painting «Eyes of War»]. *Kvalifikatsiina mahisterska robota, Natsionalna akademiia obrazotvorchoho mystetstva i arhitektury*. Retrieved from <http://195.20.96.242:5068/kvnaomaxmlui/handle/123456789/578> [in Ukrainian].
2. Chepelyk, O., & Pylypchuk, V. Reliefne portretuvannia v Ukrainskii numizmatytsi na prykladi monety «Solomiia Krushelnytska» 1997 i 2022 roku vypusku [Relief portrait in Ukrainian numismatics on the example of the «Solomiya Krushelnytska» coin made in 1997 and 2022]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues in the humanities*, (73), (T. 3), 159–166. DOI : doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-24 [in Ukrainian].
3. Baloh, A., & Pylypchuk, V. (2023). Problematyka symbolizmu v suchasnomu vizualnomu mystetstvi pochatku 21 stolittia [The issue of symbolism in contemporary visual art of the early 21st century]. *Shliakhy rozvytku nauky v umovakh suchasnoi kryzy – Ways to Develop Science in the Current Crisis Conditions*, (pp. 3738). [in Ukrainian].
4. Veshnievska, O., & Petruk, R. (2025). Obraz kniahyni Olhy yak symbol mudrosti, syly ta dukhovnoi ukrainskoi natsii v obrazotvorchoomu mystetstvi Ukrainy [The image of Princess Olga as a symbol of wisdom, strength and spiritual Ukrainian nation in the visual arts of Ukraine]. *Informatsiino-komunikatyvni tekhnolohii v mystetskii osviti – Information and communication technologies in art education*, (pp. 189–192). [in Ukrainian].
5. Ohienko, I. I., & Lisovskyi, R. (Holov. red.). (1942). *Ukrainska tserkva: Narysy z istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy* [The Ukrainian Church: Essays on the History of the Ukrainian Orthodox Church] (T. 1–2). Vydavnytstvo Yuria Tyshchenka [in Ukrainian].
6. Katalog numizmatychnoi produktsii NBU [Catalog of numismatic products of the NBU]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenir-coins?page=1&perPage=5&search=&category%5B%5D=Coin&metal%5B%5D=срібло&nominal%5B%5D=20&from=&to=&code=> [in Ukrainian].
7. Mykytenko, O. (2014). Roksolana yak istorychna osoba ta khudozhnii personazh [Roksolana as a historical person and artistic character]. *Zbirnykh naukovykh prats mahistrantiv SumDPU im. A. S. Makarenko* – *Collected scientific works of master's students of SumySPU named after A. S. Makarenko*, 248–255. [in Ukrainian].
8. Punko, V. (2017). Sotsialna polityka uriadu Marharet Tetcher: istoriografiiia problemy [Social policy of Margaret Thatcher's government: a historiography of the problem]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy – Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine*, (24), 31–39. [in Ukrainian].
9. Hrubinko, A., & Buhlai, N. (2022). Transformatsii brytanskoi monarkhii v period pravlinnia Yelyzavety II (1952–2022 rr.) [Transformations of the British Monarchy During the Reign of Elizabeth II (1952–2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, (6), 134–146. DOI: doi.org/10.15407/uhj2022.06.134 [in Ukrainian].
10. Bondar, Yu. (2017). Zhana d'Ark yak tekhnolohiia informatsiinoho vplyvu [Jeanne d'Arc as a technology of information influence]. *Topical researches of the World Science*, (pp. 31–34). [in Ukrainian].

11. Ovsinsky, Y. (2011). Postat Zhanny d'Ark u suchasni istoriohrafii: nove y tradytsiine u «dvorianskii» versii [The figure of Jeanne d'Arc in the con-temporary historiography: new and traditional in the «gentry» version]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, (20), 522–534. [in Ukrainian].

12. Shup'iana, M. (2013). Reformuvannia suspilnoho ta derzhavnoho zhyttia v Avstriiskii imperii za chasiv pravlinnia imperatrytsi Marii Terezii (1740–1780 rr.) [Social and political life reforming in the Austrian Empire the reign of empress Maria Theresa (1740–1780)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu – Visnyk of the Lviv University*, (58), 126–134. [in Ukrainian].

Стаття надійшла: 23.06.2025

Прийнято: 02.07.2025

Опубліковано: 06.10.2025